

Viešosios policijos veiklos pertvarkymas Šiaulių apskrityje XX a. 4-ajame dešimtmetyje

Simonas STRELCOVAS

Šiaulių universitetas

Pagrindinės sąvokos: *Šiaulių apskritis, viešoji policija, policijos punktai, etatai, nusikalstamumas.*

Įvadas

Bet kuriam skaitytojui ar tyrėjui, bent kiek labiau besidominčiam istorija, ar tai būtų laisvalaikio pomėgis ar profesionalo darbas, nesunku pastebėti, kad įprasta politinė istorija paskutinius keliolika metų užleidžia savo pozicijas. Žinoma, nesiimame to pristatinėti kaip nekvestionuojamos tiesos. Tačiau mokslo apibrėžčiai plačiąja prasme ir istorijai siaurąja liberalėjant, tradicinis požiūris į istoriją kaip valstybės praeities metraščių akcentuojant dinastines-politines aktualijas kinta. To priežasčių ilgai ieškoti nereikia. Vis dar besitransformuojančiame poindustriniame pasaulyje, kada dalis visuomenių savo kasdienybėje ima operuoti vis labiau globaliomis vertybių skalėmis, o kita dalis tik iš lėto keičiasi iš totalitarinės į laisvą, mokslo perspektyvoje į pirmą vietą išskyla tarpdisciplininė mokslo paradigma. Todėl „tradicinė“ istorija imama keisti keletą disciplinų apimančių tyrimų pagrindu paremta koncepcija. Šiandien knygynų ir bibliotekų lentynose skaitytojas gali rasti įvairiausios istoriografinės medžiagos, aprėpiančios kone visas tiek valstybės, tiek atskiro regiono bei individo raidos ir gyvenimo sferas. Žinoma, tokiems pokyčiams visiškai įgyvendinti reikalingas laikas, todėl istorija iš lėto, tačiau nuosekliai atrandama iš naujo. Tai vyksta taikant naujus metodus ar pasirenkant naują tyrimo objektą. Kitaip tariant, jei užsiimtume istorijos „upininkyste“ ir pakeistume sparnuotą frazę, galėtume teigti, kad į istorijos upę lipama tiek kartų, kiek to reikalauja nūdienos realijose pasimetusi ir tapatybės problemų turinti visuomenė.

Lietuvos policija vienas iš daugelio išsamių tyrimų dar laukiančių tyrimo objektų. Žinoma, toli gražu negalima teigti, kad tokių tyrimų nebuvo. Tačiau arba jie būdavo skirti nevienodai vertinamiems Antrojo pasaulinio karo įvykiams (S t a n k e r a s 2000), arba savo aktualijoms rinkdavosi policijos ir visuomenės santykius, žmogaus teises ir panašią problematiką neretai dėmesį sutelkiant į teisinį aspektą (P o l i c i j a 1997; A n d r i u l i s 2000; J a k u b č i o n i s 1999). Išėjimo taigi pat nebuvo užmiršta lietuviškos policijos istorija. Tiesa, tokius leidinius reiktų priskirti daugiau atsiminimų žanrui (*Lietuvos policija*, 1974).

Atkreiptinas dėmesys, kad šiame tekste nebus paliesti teisininkų atlikti tyrimai paliekant „įstatymo raidės“ analizes, arba pavienių bylų juridinės pusės tyrimus juristams. Vakarų istoriografija, skirta policijos tyrimams, skaičiuoja šimtus pozicijų. Ir tokių tyrimų spektras itin platus. Policijos tyrimus galima susieti su visuomenės sąmoningumo lygmeniu, matyti kaip kultūros tyrimų objektą (*Police Forces* 2007; Lane 1974), arba pažvelgti į tamsiąją kriminalinio pasaulio pusę (*Inciardi Block Hallowell* 1977; Walker 1977; Kenneth, Felson 1976). Tačiau, kaip ir minėta, tokie tyrimai atliekami turint ne vieno dešimtmečio įdirbį, kada tyrėjas gali disponuoti ne viena dešimtimi mokslinių pozicijų, skirtų jo tiriamam objektui. Žinoma, negalima teigti, kad tokių tyrimų nėra Lietuvoje (Sirutavičius 1995; Smaliukas, Urbelienė 1994). Nusikaltimo tyrimai lietuvių istoriografijoje skaičiuoja taip pat ne vieną poziciją, tačiau akivaizdu, kad tema toli gražu dar neišnagrinėta ir tik pradeda savo gyvenimą.

Šio straipsnio *tikslas* – atskleisti viešosios policijos veiklos pertvarkymą Šiaulių apskrityje XX a. 4-ajame dešimtmetyje.

Šiaulių apskrities viešoji policija XX a. 3-iajame dešimtmetyje

Jaunoje valstybėje, kokia ir reikėtų laikyti 1918 m. atkūrusią valstybingumą Lietuvos Respubliką, reformos paprastai gena reformas. Nuolatinė dinamika jaučiama ne tik pagrindinių įstatymų lauke, bet ir kur kas „žemiškesniuose“ kasdiniuose reikaluose. Įstatymų projektai, jų pataisos, šalies ūkį reguliuojantys aktai, valstybės gynimo koncepcija, teisėsaugos funkcijos – visa tai kuriama, bandoma pritaikyti praktikoje ir nepavykus ar pasikeitus aplinkybėms keičiama. Ne išimtis šiuo atveju buvo ir Lietuvos policija. Taip nuo 1918 m. vasaros iki 1924 m. Lietuvos Respublikoje veikusi milicija buvo reformuota ir vietoje jos įsteigta policija. Praėjo dar keleris metai ir po 1926 m. gruodžio pasikeitus politinei padėčiai 1927 m. balandžio mėnesį iki tol veikusios atskirai politinė ir kriminalinė policija buvo sujungtos ir pavadintos *Kriminaline policija*. Faktiškai galima tvirtinti, kad autoritarinis Antano Smetonos režimas iš viešojo gyvenimo eliminavo politinę policiją. Kriminalinės policijos viršininko pareigas eiti buvo paskirtas Ministerijos patarėjas, kuriam buvo pavesta kuruoti visus kriminalinės policijos punktus¹.

Apskritai kalbant apie policijos darbą reiktų pastebėti, kad 3-iajame dešimtmetyje buvo daug nuveikta siekiant optimizuoti policijos funkcijas. Antai iki 1927 m. vasaros pradžios nebuvo vedama nusikaltusių asmenų registracija. Kitaip tariant, sulaikius asmenis, įtariamus padarius nusikaltimą, informacija apie juos likdavo vietinio policijos punkto žinioje. Ir tik 1927 m. birželio mėn. 1 d. prie kriminalinės policijos valdybos buvo įsteigta nusikaltusių asmenų registracija². Imtos vesti nusikaltusių asmenų bylos, kuriose būdavo pateikiama informacija, kokį nusikaltimą sulaikytasis asmuo įtariamasis padaręs, kiek kartų, kada padaryta nusikalstama veika, kada ir kur asmuo buvo sulaikytas, kokio teismo ir kiek baustas, kiek sėdėjęs

¹ 1927 m. balandžio 23 d. įsakymas visiems kriminalinės policijos punktų vedėjams ir politinės policijos punktų viršininkams. Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA) F. 1543, ap. 2, b. 9, l. 45.

² 1927 m. birželio 8 d. aplinkraštis kriminalinės policijos punktams „B“. Ten pat, l. 61.

kalėjime, kada atlikęs bausmę ir t. t. Tokios žinios buvo sisteminamos ir siunčiamos į Kaune pradėjusį veikti nusikaltėlių registracijos centrą. Galiausiai su XX a. 4-ojo dešimtmečio pradžia imta pertvarkyti viešoji policija. Siekiant pagerinti policijos darbą, priklausomai nuo gyventojų skaičiaus buvo įsteigtos pirmosios ir antraeilės policijos nuovados. Akivaizdu, kad tokiuose pavadinimuose buvo užkodota laipsninė kategorizacija. Visa tai žymėjo naują nuovadų perskirstymą visoje Lietuvoje, kas turėjo įtakos viešosios tvarkos užtikrinimui. Kad būtų aiškiau, tyrimo pradžioje reikėtų apsibrėžti keletą definicijų. Kaipgi atrodo 4-ajame dešimtmetyje Šiaulių apskritis ir kokiais žmogiškųjų išteklių resursais apskrityje disponavo viešoji policija?

Remiantis statistiniais duomenimis Šiaulių apskrities bendras paveikslas XX a. 4-ojo dešimtmečio pradžioje atrodo taip:

1 lentelė

Šiaulių apskrities statistiniai duomenys*

Apskrities plotas	5820 km ²
Gyventojų	218 807
Šiaulių miesto gyventojų	22 996
Pramonės įmonių 1931 m. (mieste ir apskr.)	129

* Lentelė parengta remiantis 1930 m. spalio mėn. Šiaulių apskrities viešosios policijos dislokacija. LCVA F. 1265, ap. 1, b. 196, l. 1.

Žinoma, tyrime skiriant dėmesį policijai, kaip objektui, neišvengiamai tenka kalbėti ne tik apie teisėsaugos sergėtojus. Su policijos darbu tiesiogiai susiję nusikaltimai, todėl analizuojant policijos pertvarką ir ieškant tokios reformos priežasčių derėtų nepamiršti ir nusikaltimo faktoriaus. Kalbant apie nusikalstamumo lygį Šiaulių apskrityje galima aptikti tokius duomenis:

2 lentelė

Šiaulių apskrities nusikalstamos veikos statistika 1931 m.*

Nusikaltimų 1931 m.	1974
1000 gyv. tenka nusikaltimų:	
5 didžiausiuose miestuose	114
Šiaulių apskrityje	86

* Lentelė parengta remiantis 1930 m. spalio mėn. Šiaulių apskrities viešosios policijos dislokacija. LCVA F. 1265, ap. 1, b. 196, l. 96.

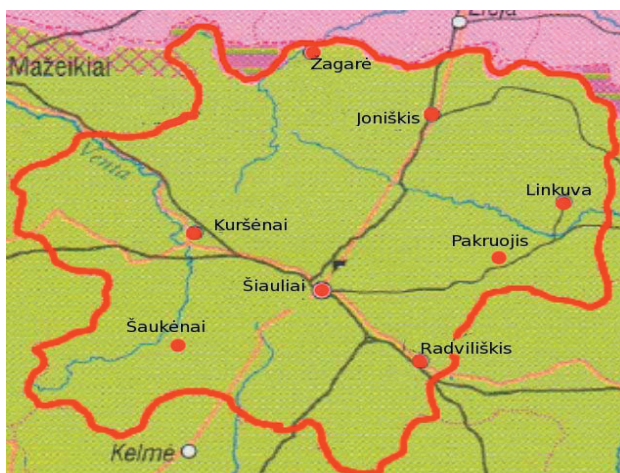
Policijos pajėgos Šiaulių apskrityje 4-ojo dešimtmečio pradžioje (1930 m. spalio) šiandien daugeliui galėtų pasirodyti juokingai menkos – 155 etatai. Atsižvelgiant į policijos kaip statutinės organizacijos sandarą, pats etatų pasiskirstymas taip pat vertas dėmesio, kadangi už nuovados sienų, t. y. tiesiogiai su gyventojais, dirbo gerokai mažesnis skaičius pareigūnų.

Šiaulių apskrities policijos etatai 1930 m. spalio mėnesį *

policijos vadas	1
nuovadų viršininkų	10
nuovadų viršininkų padėjėjų	23
vyr. policininkų	16
eil. policininkų	92
raštvėdys	1
raštininkų	12

* Lentelė parengta remiantis 1930 m. spalio mėn. Šiaulių apskrities viešosios policijos dislokacija. LCVA F. 1265, ap. 1, b. 196, l. 1.

Pirmame paveiksle pavaizduotas Šiaulių apskrities policijos punktų išsidėstymas 1931 m., tai yra viešosios policijos reformos išvakarėse. Atkreiptinas dėmesys, kad policijos punktai išsidėstę 20–30 km atstumu vienas nuo kito, o atstumas iki Šiaulių miesto, kaip pagrindinio administracinio centro, kai kuriais atvejais siekė 60 km (Žagarės atvejis), 40 km (Joniškio atvejis).

1 pav. Šiaulių apskrities policijos punktai 1931 m.

Pažvelgus atidžiau į policijos punktų išsidėstymą, derėtų išsiaiškinti, koks buvo Šiaulių apskrities viešosios policijos žmogiškųjų išteklių resursas. Iš ketvirtoje lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad iki reformos apskrityje dirbo 10 nuovadų, iš kurių 3 buvo priskirtos Šiaulių miestui. Nuovados buvo sudarytos iš smulkesnių policijos punktų, kurių apskrityje buvo suskaičiuojama iki 29. Taigi, atsižvelgiant į policijos punktų išsidėstymą, matyti, kad policijos tinklas buvo ganėtinai tankus, tačiau problema, kaip matysime, buvo retas administracinių taškų, t. y. nuovadų – vietų, kuriose tvarkoma dokumentacija, išsidėstymas. Pastaroji aplinkybė, matyt, buvo daug laiko bei finansinių išteklių reikalaujanti aplinkybė, kurią vykdoma reforma turėjo išspręsti.

Šiaulių apskrities viešosios policijos etatai 1931 m.*

Nuovados	Nuovados etatai							Valsčiai, įeiną į nuovados plotą	Policijos punktai	Punkto etatai	
	Viršininkas	Virš. padėjėjų	Vyr. policininkų	Eil. policininkų	Raštvedžių	Raštininkų	Arklių			Eil. policininkų	Arklių
I. Šiaulių m., Bažnyčios g. 62	1	7	2	46	1	2	–	Šiauliai	Šiauliuose	–	–
III. Šiaulių apyl., Bažnyčios g. 62	1	4	3	7	–	2	8	Šiaulių Gruzdžių Padubysio Meškuičių	Šiauliuose Gruzdžiuose Bazilionuose Meškuičiuose	2 1 2 –	2 2 2 1
IV. Linkuvos, Pakruojo g.	1	1	1	4	–	1	3	Linkuvos Pašvitinio	Linkuvoje Pašvitinyje	2 1	2 1
V. Joniškio, Daukanto g. 28A	1	3	1	9	–	2	5	Joniškio Žeimelio Kriukų Prikupė (?)	Joniškyje Žeimelyje Kriukuose Gasčiūnų bažnytkaim.	6 1 – 1	1 1 1 1
VI. Žagarės, Kęstučio g. 11A	1	1	2	5	–	1	4	Žagarės m. Žagarės valsč. Kruopių Skaistgirio	Žagarėje Žagarėje Kruopiuose Skaistgiryje	3 1 – –	– 1 1 1
VII. Kuršėnų, Stoties g. 5	1	3	1	7	–	1	7	Kuršėnų Papilės Tryškių Raudėnų	Kuršėnuose Papilėje Tryškiuose Raudėnuose	4 1 – 1	2 2 1 1
VIII. Šaukėnų, Ventos g. 5	1	2	1	5	–	1	4	Šaukėnų Užvenčio Vaiguvos	Šaukėnuose Užventyje Vaiguvoje	2 1 1	1 1 1
IX. Pakruojo, Šiaulių g. 50	1	1	2	3	–	1	5	Pakruojo Lygumų Stačiūnų	Pakruojyje Lygumuose Stačiūnuose Klovainiuose	– – – –	1 1 1 1
X. Radviliškio, Šeduvos g. 17A	1	1	2	6	–	1	3	Radviliškio m. Radviliškio valsč. Šiaulėnų	Radviliškyje Radviliškyje Šiaulėnuose	1 3 1	1 1 1

* Lentelė parengta remiantis 1930 m. spalio mėn. Šiaulių apskrities viešosios policijos dislokacija. LCVA F. 1265, ap. 1, b. 196, l. 1–6.

Viešosios policijos veiklos pertvarkymas Šiaulių apskrityje 1932 m.

1932 m. vasario mėnesį visų nuvadų viršininkai buvo informuoti, kad pradama viešosios policijos reforma ir tuo tikslu yra numatyta įsteigti pirmąsias ir antrašias policijos nuovadas. Esminių kardinalių pertvarkymų nebuvo imtasi, tad pagrindiniai pokyčiai buvo administracinio pavaldumo kilmės. Kiekvieno

valsčiaus policijos punktą buvo numatyta performuoti į nuovadą. Konkrečiai kategorijai nuovados turėjo būti priskiriamos atsižvelgiant į jų dydį plotu bei gyventojų skaičiumi. Reforma palietė ne tik nuovadų ar punktų struktūrinį išdėstymą, bet (ir tai akivaizdu) turėjo įtakos ir pavaldumo klausimui. Vykdamas viešosios policijos reformą 1932 m. Šiaulių apskrityje buvo įsteigtos 9 pirmos eilės ir 16 antros eilės nuovadų.

5 lentelė

Šiaulių apskrities policijos nuovados 1932 m.*

Nuovadų bei punktų pav.	Valsčiai bei miestai	Gyv. sk.	Plotas	I eil. nuov. virš.	II eil. nuov. virš.	Padėjėjai	Vachmistrai	Vyr. polic.	Eilin. polic.	Raštvedžiai	Raštininkai	Iš viso	Arkliai
Radviliškio I eilės	Radviliškio m. ir Radviliškio vlsč.	5464 7357	277	1	–	–	1	1	3	–	1	7	2
Linkuvos		9087	227	1	–	–	1	–	2	–	1	5	2
Joniškio		17389	457	1	–	1	–	1	5	–	1	9	2
Žagarės	Žagarės m. Žagarės vlsč.	4730 4615	187	1	–	–	1	–	3	–	1	6	1
Kuršėnų		10079	260	1	–	–	1	–	2	–	1	5	2
Papilės		9866	278	1	–	–	1	–	2	–	1	5	2
Pakruojo		8882	257	1	–	–	1	–	1	–	1	4	2
Užvenčio		6022	179	1	–	–	1	–	2	–	–	4	1
Gruzdžių II eilės		10827	297	–	1	–	–	1	2	–	–	4	2
Vaišuvos		3972	119	–	1	–	–	–	1	–	–	21	
Šiaulėnų		7791	247	–	1	–	–	–	2	–	–	3	1
Šiaulių		11497	409	–	1	–	1	–	1	–	1	4	2
Padubysio		10531	376	–	1	–	–	1	2	–	–	4	2
Meškuičių		4886	169	–	1	–	–	–	1	–	–	2	1
Pašvitinio		7013	204	–	1	–	–	1	1	–	–	3	1
Kriukų		3437	112	–	1	–	–	–	1	–	–	2	1
Žeimelio		5650	158	–	1	–	–	1	1	–	–	3	1
Skaistgirio		3514	123	–	1	–	–	–	1	–	–	2	1
Kruopių		5859	213	–	1	–	–	–	2	–	–	3	1
Tryškių		6491	192	–	1	–	–	–	2	–	–	3	1
Raudėnų		3880	166	–	1	–	–	–	1	–	–	2	1
Šaukėnų		6409	230	–	1	–	–	–	2	–	–	3	1
Lygumų		8882	168	–	1	–	–	–	2	–	–	3	1
Stačiūnų		3126	118	–	1	–	–	–	1	–	–	2	1

* Lentelė parengta remiantis 1932 rugsėjo 1 d. Šiaulių miesto ir apskrities viešosios policijos pertvarkymu. LCVA F. 1265, ap. 1, b. 196, l. 152.

Pats buvusių policijos punktų pakeitimas į pirmos arba antros kategorijos nuovadas būtų ganėtinais sausai atrodanti pertvarka. Kiekvienam paprastam mirtingajam, paliekant nuošalėje organizacijos struktūrinius pavaldumo klausimus, kur kas svar-

biau policijos žmoniškųjų išteklių santykis su konkrečioje vietovėje gyvenančiais gyventojais, t. y. koks gyventojų skaičius teko vienam policijos tarnautojui. 6 lentelėje pateikti tai iliustruojantys duomenys. Kaip matyti, bendras gyventojų vidurkis, tekęs vienam policijos tarnautojui, 1932 m. buvo apytiksliai 2000.

6 lentelė

Šiaulių apskrities policijos nuovadų demografiniai duomenys 1932 m. *

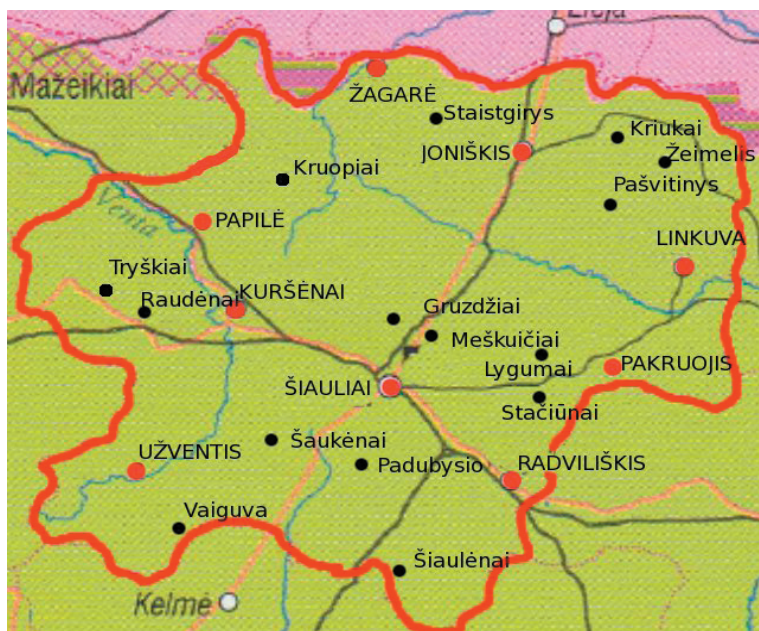
Miestų ir valsčių pav.	Gyventojų skaičius	Vienam policijos tarnautojui teko gyventojų
Radviliškio m.	5664	1831
Radviliškio vlsč.	7337	
Šiaulėnų vlsč.	7791	2597
Šiaulių vlsč.	11497	2874
Gruzdžių vlsč.	10827	2706
Padubysio vlsč.	10337	2587
Meškuičių vlsč.	4886	2443
Linkuvos vlsč.	9089	1817
Pašvitinio vlsč.	7013	2338
Joniškio m. ir vlsč.	17389	1738
Kriukų vlsč.	3437	1718
Žeimelio vlsč.	5650	1883
Žagarės m.	4730	
Žagarės vlsč.	4615	1537
Skaitsgirio vlsč.	3514	1757
Kruopių vlsč.	5839	1953
Kuršėnų vlsč.	10079	1679
Papilės vlsč.	9866	1973
Tryškių vlsč.	6491	2163
Raudėnų vlsč.	3880	1940
Šaukėnų vlsč.	6409	2136
Užvenčio	6022	1505
Vaiguvos vlsč.	3973	1986
Pakruojo	8882	1776
Lygumų	4782	2391
Stačiūnų	3126	1563

* Lentelė parengta remiantis 1932 m. Šiaulių miesto ir apskrities viešosios policijos pertvarkymu. LCVA F. 1265, ap. 1, b. 196, l. 8–9.

Turint galvoje, kad Šiaulių apskrities bare buvo 6 pasienio policijos rajonai, vienam policijos vadui visų policijos įstaigų kontrolė – sunkiai įmanoma misija. Todėl buvo numatyta pirmaeilį policijos nuovadų viršininkams prižiūrėti antraeilės policijos nuovadas. Dar kartą priminsime, kad remiantis reformos raide Šiaulių apskrityje nuo 1932 m. pirmaeilėmis policijos nuovadomis tapo Šiaulių, Radviliškio, Linkuvos, Joniškio, Žagarės, Kuršėnų, Papilės, Užvenčio, Pakruojo nuovados. Taigi, remiantis pavaldumo principu, išvardytų policijos nuovadų viršinink-

kams buvo pavaldžios antraeilės mažesni gyventojų skaičių turinčios ir dėl šios priežasties priskirtos prie šios kategorijos policijos nuovados. Antraeilių policijos nuovadų priežiūra buvo pavesta remiantis geografiniu nuovadų išsidėstymu. Pati priklausomybė atrodė taip: Šiaulėnų nuovada – Radviliškio nuovados viršininko priežiūroje, Pašvitinio ir Žeimelio – Linkuvos nuovados viršininko priežiūroje, Kriukų – Jonišio nuovados viršininko priežiūroje, Skaistgirio – Žagarės nuovados viršininko priežiūroje, Kruopių – Papilės nuovados viršininko priežiūroje, Lygumų ir Stačiūnų – Pakruojo nuovados viršininko priežiūroje. Be to, dėl mažo gyventojų skaičiaus Raudėnų ir Vaiguvos valsčiuose buvo palikti policijos punktai (Raudėnų valsčiuje gyveno tik 3880 gyventojų, o Vaiguvos valsčiuje – 3973 gyventojai). Dėl šios priežasties Tryškių antraeilė nuovada ir Raudėnų policijos punktas buvo priskirti Kuršėnų policijos nuovados viršininko priežiūrai, o Šaukėnų antraeilė nuovada ir Vaiguvos policijos punktas – Užvenčio nuovados policijos viršininko priežiūrai.

Tam tikri pertvarkymai lietė ir vidinį Šiaulių apskrities nuovadų lygmenį. Jei stabtelėtume prie 4 lentelėje pateiktų duomenų, dėmesį reiktų atkreipti į Šiaulių apylinkės III policijos nuovadą. Po reformos šiai policijos nuovadai priklausę policijos punktai (Šiaulių, Gruzdžių, Padubysio, Meškuičių) buvo prilyginti antraeilėms policijos nuovadoms. Šių antraeilių nuovadų priežiūra buvo pavesta viršininkams be nuovados, kurie buvo prie policijos vado Šiauliuose. Kalbant apie Šiaulių apskrities policijos pertvarkymą, neišvengiamai tenka kalbėti ir apie stambiausią

2 pav. Šiaulių apskrities viešosios policijos nuovadų tinklas 1932 m. (po reformos)

gyvenamą centrą Šiaulių miestą. Akivaizdu, kad šiuo klausimu Šiaulių miestas nebuvo išimtis ir pertvarka čia taip pat paliko savo žymę. Miesto policijos etatai po reformos atrodė taip: pirmos kategorijos nuovadai vadovavo vienas viršininkas, kuriam talkino 5 padėjėjai, dirbo po vieną vachmistrą, vyresnįjį policininką bei raštvedį, 2 raštininkai ir 47 eiliniai policininkai. Taigi, iš viso – 58.

Vietoje išvadų

1932 m. atliktos viešosios policijos reformos rezultatas – viešosios policijos tinklo pertvarkymas, sutankinimas administracine prasme. Akivaizdu, kad tokia pertvarka buvo siekiama optimizuoti policijos darbą. Kitas svarbus pastebėjimas, ko gero, galintis pasirodyti kiek egzotiškai šiandieniniam skaitytojui (neretai dedančiam lygybės ženklą tarp reformos, kokia ji bebūtų, ir etatų mažinimo) – po reformos Šiaulių apskrityje etatų skaičius liko nepakitęs. Tiek prieš reformą, tiek ir po jos viešosios policijos etatų skaičius liko stabilus – 155. Šiaulių apskrities viešajai policijai vadovavo vienas policijos vadas, vienas miesto nuovados viršininkas, dirbo 9 pirmos kategorijos nuovadų viršininkai, 14 antros kategorijos viršininkų, 9 nuovadų viršininkų padėjėjai, 14 vachmistrų, vienas raštvedys ir 12 raštininkų, 12 vyresniųjų policininkų ir 82 eiliniai policininkai.

Remiantis surinktais duomenimis būtų galima daryti tam tikras išvadas. Tačiau manytume, kad jokie duomenys negalėtų pateikti viso paveiklo pilnumo. Todėl labai įdomu, kaip tokią reformą traktavo jos amžininkai ir ypač patys policijos tarnautojai. Akivaizdu, kad tokie pertvarkymai negalėjo likti nepastebėti ir 1932 m. pirmoje pusėje buvo gausu viešo diskurso tokios reformos būtinumo klausimu. Todėl vietoje išvadų pateikiame amžininko, policijos tarnautojo vertinimą (L a u c i u s 1932). Pasak jo, didžiausia problema, inspiravusi tokius pertvarkymus, buvo civilinės bylos, kurias sprendžiant „<...> didžioji dalis mūsų ponų nuovadų viršininkų liko, taip sakant, uoliais teismo antstolių pavaduotojais, o savo tiesioginių pareigų žymią dalį paveda atlikti kitiems ar šiaip jau jas pamiršta. Civilinių bylų vykdymas nuovados viršininkui per mėnesį duoda pajamų daugiau, kaip jis gauna algos per 3 mėnesius. <...> „Bloga“ nuovada šios rūšies pajamų nuovados viršininkui per mėnesį vidutiniškai duoda nemažiau, kaip 400 Lt, o „gera“ nuovada apie 1500–2000 litų. „Gerų“ nuovadų aš žinau Kauno, Šiaulių, Kretingos ir Raseinių aps., „bloga“ nuovada susideda tik iš dviejų valsčių ir gyvena labai neturtingi žmonės. Tokios didelės pajamos iš civilinių bylų vykdymo susidaro tik esant dabartinei nuovadų paskirstymo sistemai t. y. kada vieną nuovadą sudaro keli valsčiai“ (L a u c i u s 1932).

Reikėtų padaryti vieną, tačiau svarbią pastabą. Mūsų aptariamos viešosios policijos tinklo pertvarkymo metu dar nebuvo reformuotas teismo antstolių institutas. Kitaip tariant, anksčiau minėti policijos nuovadų viršininkai neretai dubliuodavo pastarųjų veiklą.

Literatūra

- Andriulis 2000 – Vytautas Andriulis, *Nusikaltimų prevencijos patirtis Lietuvoje 1918–1940 m.*, Vilnius.
- Inciardi, Block, Hallowell 1977 – James Inciardi, Alan Block, Lyle Hallowell, *Historical Approaches to Crime: Research Strategies and Issues*, Beverly Hills, California.
- Jakubčionis 1999 – Algirdas Jakubčionis, *Lietuvos muitinės*, Vilnius.
- Kenneth, Felson 1976 – Land Kenneth, Marcus Felson, “A General Framework for Building Dynamic Macro Social Indicator Models: Including an Analysis of Changes in Crime Rates and Police Expenditures”, *American Journal of Sociology* (Nov. 1976), 565–604.
- Lane 1974 – Roger Lane, “Crime and the Industrial Revolution: British and American Views”, *Journal of Social History* (Spring 1974), 287–303.
- Lane 1967 – Roger Lane, *Policing the City: Boston, 1822–1885*, Cambridge.
- Laucius 1932 – Kazimieras Laucius, „Ar pertvarkytinos policijos nuovados?“, *Policija*, 3, 38–40.
- Lietuvos policija* 1974 – *Lietuvos policija. Įstatymų ir tvarkos tarnyboje*, Chicago.
- Monkkonen 1981 – Eric Monkkonen, *Police in urban America 1860–1920*, Cambridge University Press.
- Police Forces* 2007 – *Police Forces: A Cultural History of an Institution* (ed. K. Mladek), New York, 2007.
- Policija* 1997 – *Policija ir visuomenė: pranešimų tarptautiniuose seminaruose rinkinys*, Vilnius.
- Sirutavičius 1995 – Vladas Sirutavičius, *Nusikaltimai ir visuomenė XIX amžiaus Lietuvoje*, Vilnius.
- Smaliukas, Urbelienė 1994 – J. Smaliukas, J. Urbelienė, *Nusikalstamumo raida Lietuvoje 1918–1993 m.*, Vilnius.
- Stankeras 2000 – Petras Stankeras, *Lietuvių policija nacių okupacijos metais 1941–1944*, Kaunas.
- Vilbikas 2005 – Alfredas Vilbikas, *Šiaulių apygardos teismų istorija*, Šiauliai.
- Walker 1977 – Samuel Walker, *A Critical History of Police Reform: The Emergence of Professionalism*, Lexington.

Simonas Strelcovas

Viešosios policijos veiklos pertvarkymas Šiaulių apskrityje XX a. 4-ajame dešimtmetyje

S a n t r a u k a

Pagrindinės sąvokos: *Šiaulių apskritis, viešoji policija, policijos punktai, etatai, nusikalstamumas.*

Paskutinius keliolika metų įprasta politinė istorija užleidžia savo pozicijas. Mokslo apibrėžčiai liberalėjant, tradicinis požiūris į istoriją kaip valstybės praeities metraštį akcentuojant dinastines-politines aktualijas kinta. Vis dar besitransformuojančiame poindust-

riniame pasaulyje, kada dalis visuomenių savo kasdienybėje ima operuoti vis labiau globaliomis vertybių skalėmis, o kita dalis tik iš lėto keičiasi iš totalitarinės į laisvą, mokslo perspektyvoje į pirmą vietą iškyla tarpdisciplininė mokslo paradigma.

Straipsnio tyrimo objektas – viešosios policijos reforma Šiaulių apskrityje XX a. 4-ojo dešimtmečio pradžioje. 1932 m. atliktos viešosios policijos reformos rezultatas – viešosios policijos tinklo pertvarkymas (sutankinimas), atliekant tai administracine prasme. Tokia pertvarka buvo siekiama užtikrinti operatyvesnį, kokybiškesnį policijos darbą. Kitas svarbus pastebėjimas – po reformos Šiaulių apskrityje etatų skaičius liko nepakitęs. Surinkti archyviniai duomenys leidžia teigti, kad reforma buvo atlikta kruopščiai pasirengus, be rimtesnių nesklandumų. Kita vertus, ne visi darbuotojai, susiję su reformos pasekmėmis, buvo patenkinti atliekamais pertvarkymais.

Simonas Strelcovas

The Redevelopment of Police in Šiauliai District in 1930s

S u m m a r y

Keywords: *Šiauliai district, public police, police stations, personnel, crime.*

During the last several years regular political history is ceding its own positions. The traditional view at history as a political chronicle of past is changing as definition of science is becoming more liberal. In the post industrial world as part of society is using more global values and the rest of society slowly is changing from totalitarian to free one in the world like this the interdisciplinary paradigm of science is become more and more important.

The object of this research is redevelopment of police in Šiauliai district in 1930s. The result of police reform in 1932 was thickening of the police station network throughout the district. The optimisation of police work and making it more qualitative was the main task of the reform. Another important notice is that the reform did not change the number of police staff. It remained the same as it was before the reform. According to archival sources the reform was performed carefully prepared, without any serious problems.

S i m o n a s S T R E L C O V A S
Šiaurės Lietuvos tyrimų centras
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38
LT-76352 Šiauliai
[simonas@strel.lt]